

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber octavus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

M. TERENTII VARRONIS DE
LINGVA LATINA LIBER

OCTAVVS.

* *Defunt quedam.* *

tam nesciunt docere quàm dicere quæ igno-
rât. in quo fuit Crates nobilis grammaticus,
qui fretus Chryssippo homine acutissimo, qui
reliquit sex libros *de rebus analogis*: heis libris
contra analogiam atque Aristarchum est
nixus: sed ita ut scripta indicant eius, ut nu-
tritus videatur peruidisse voluntatem. quod
& Chryssippus, de inæqualitate cum scri-
bit sermones, propositum habet ostendere
similes res dissimilibus verbeis, & simili-
bus dissimiles esse vocabuleis notatis. id qui-
dem est verum: & cum Aristarchus de æqua-
litate conscribit, & de verborum similitudi-
ne; quorundam inclinationes sequi iubet, quo-
ad patiatur consuetudo. Sed hi qui in loquē-
do partim sequi iubent nos consuetudinem,
partim rationem, non tam discrepant: quod
consuetudo & analogia coniunctiores sunt
inter se quàm hi credunt. quod est nata ex
quadam consuetudine analogia: & ex hac
consuetudo ex dissimilibus & similibus ver-
beis eorum, quod declinationibus constat.
neque anomalia neque analogia est repudiā-
da. nisi si nō est homo ex anima, quod est ho-
mo ex corpore & anima. Sed ea quæ dicant,
quo facilius provideri possint, prius de tri-
neis copuleis differendum, nam confusim ex
vtraque parte pleraque dicuntur, quorum al-
ia ad aliam referri debet summam. Primum
de copuleis nature & suis. hæ enim duo sunt
quæ exigunt diuersa: quod aliud est, dicere
verborum analogias, aliud, dicere uti oportere
analogis. Secundum *de copuleis multitudinis*,
ac finis: vtrumque omnium verborum dicatur
esse analogia, an vsus, an maioris partis. Ter-
tium, *de copuleis personarum*, qui eis debet uti,
quæ sunt plures. Aliam enim populi vniuersi, al-
ia singulorum: & de heis non eadem orato-
res & poeta: quod eorum non idem ius. Ita-
que populus vniuersus debet in omnibus ver-
beis uti analogia: & si perperam est consuetus,
corrigere se ipse; cum orator nō debeat in om-
nibus uti: quod sine offensione non potest
facere, cum poeta transilire lineas impudē
possint. Populus enim in sua potestate, singu-
li in illius. Itaque ut suam quisque consuetu-
dinem, si mala est, corrigere debeat: sic popu-
lus suam. Ego populi consuetudinis nō sum,
ut dominus: at ille meæ est. Ut rationi obtem-
perare debet gubernator, gubernatori vnus-
quisque in nauis: sic populus rationi, nos sin-
guli populo. Quare ad quacunque summam
in dicendo referam, si animaduertes, intelli-

ges vtrum dicatur analogia esse, an, uti oportet,
redigere; dici id in populum aliter, ac in-
de omnibus dici in eum qui sit in populo.

2. **¶** **N** V N ciam primum dicam pro vni-
uersa analogia, cur non modò videatur esse
reprehendēda, sed etiam cur in vsu quodam-
modo sequenda. Secundò, de singuleis cri-
minibus; quibus rebus possint quæ dicta sunt
contra, solui. dicam ita ut generatim com-
prehēdū & ea quæ in priori libro sunt dicta,
& ea quæ possunt dici, atque illic præterij

3. **¶** **P** R I M V M quod aiunt, qui bene loqui
velit, consuetudinem non rationem similitu-
dinum sequi oportere: quod alterum si ne-
glegat, sine offensione facere non possit; al-
terum si sequatur, quod sine reprehensione
non sit futurum; errant: quod qui in loquen-
do consuetudinem, qua oportet uti, sequitur,
non sine ea ratione.

4. **¶** **N** A M vocabula ac verba quæ declina-
mus, similiter ea in consuetudine esse videri-
mus, & ad eam referimus: & si quid est erratū,
nō sine ea corrigimus. Nam ut qui *triclimum*
constarunt, si quem lectum de tribus vnum
imparem posuerunt, aut de paribus nimium,
aut parum produxerunt; vnà corrigimus, &
ad consuetudinem communem, & ad aliorum
triclimum analogias. Sic si quis in oratione
in pronūtiādo ita declinat verba ut dicat
disparia, quod peccat, redigere debemus ad
certorum similitum verborum rationem.

5. **¶** **T** C V M duo peccati genera sint declina-
tionum, quod in consuetudine perperam re-
ceptum est alterum, quod nondum est, & per-
peram dicatur: vnum dant, non oportere di-
ci quod sit in consuetudine: alterum non
conceditur, quin ita dicatur, ut sit simile. cum
id faciat, ac si quis puerorum per delicias *pe-*
des malè poneret, atque imitari vacias corpe-
rit, hos *corrigi oportere*, si concedant: contra si
quis in consuetudine ambulandi iam factus
sit vacia, aut compernis, si eum corrigi non
concedant non sequitur ut stultè faciant qui
pueris in geniculis alligent serperastrā, ut
eorum deprauata corrigant crura. cum cul-
pandus non sit medicus qui è longinqua ma-
la consuetudine ægrum in meliorem traducit:
quare reprehendus sit, qui orationem
minus valentem propter malam consuetudi-
nem traducit in meliorem.

6. **¶** **P** I C T O R E S, Apelles, Protogenes, sic al-
lij artifices egregij non reprehendendi, quod
consuetudinem Myconis, Dioris, Arimnæ &
aliquum

aliorum superiorum non sunt secuti: Aristophanes improbandus, qui potius in quibusdam veritatem quam consuetudinē secutus?

7 ¶ Quid si viri sapientissimi, & in re militari & in aliis rebus multis contra veterem consuetudinē cum essent vsi, laudati, deficiendi sunt qui potiorem dicunt oportere esse consuetudinē ratione?

8 ¶ AN cum quis perperam consueverit quid facere in ciuitate, non modò non patiemur, sed etiam pœna adficiemus: item si quis perperam consueverit dicere verbum, nõ corrigemus, cum id fiat sine pœna?

9 ¶ Et hi qui pueros in ludum mittunt vt discant quæ nesciunt verba, quemadmodũ scribant: itidem barbaros, qui ignorabunt verba quemadmodum oportuit dici, non docebimus, vt sciant qua ratione conueniat dici.

10 ¶ SED vt nutrix pueros à lacte non subito euellit à consuetudine, cum à cibo pristino in meliorem tradit: sic in maioribus loquendo, à minus commodeis verbis ad ea quæ sunt cum ratione, modicè traducere oportet. cum sint in consuetudine contra rationē alia verba, ita vt ea facile tolli possint: alia vt videantur esse fixa, quæ leuiter hæret ac sine offensione cõmutari possint. Si enim ad rationem corrigi oportet quæ non ad rationē sunt, ita vt in presentia corrigere nequeas: quin ita dicas, heis oportet, si possis, nõ

vti. sic enim obsolescent, ac postea iã obliterata facilius corrigi poterunt.

11 ¶ QVA s nouas verbi declinationes ratione introductas respuet forũ, iis boni poetæ, maxime scænici, consuetudine subigere aureis populi debet, quod poetæ multũ possint in hoc propter eos quædam verba in declinatione melius, quædam deterius dicuntur. Consuetudo loquedi est in motu. itaque solet fieri ex meliore deterius, meliora verba perperam dicta apud antiquos aliquos, propter poetas non modò nunc dicuntur rectè, sed etiã quæ ratione dicta sunt tũ, nũc perperã dicuntur.

12 ¶ QVA RE qui ad consuetudinē nos vocat, si ad rectã, sequamur: in eo enim quoque est analogia, si ad eam inuident quæ est deprauata, nihilo magis sequemur, nisi cum erit necesse, sequar in ceteris rebus mala exempla, nam ea quoque, cum aliqua vis viget, in uitii sequimur.

13 ¶ NE QVÆ enim *Lysippus* artificũ priorũ potius est vitiosa sequutus, quam attem: sic populus facere debet, etiã singuli sine offensione quod fiat populi, qui amissa modò querant, sed etiã quod in dicium dente: iidem ex sermone si quid deperit, non modò nihil impendant vt requirant, sed etiã contra indices repugnat, ne restitatur verbũ nouum & ratione introductũ, quominus vt recipiamus vitare non debemus.

14 ¶ NAM ad vsũ in vestimentis, adicijs, supelletilis, nouitati non impedit vetus consuetudo. Quæ enim amor adfuerit potius in panneis possessorem retinet, quam ad noua vestimenta tradit?

15 ¶ ANNON sæpe veteres leges abrogatæ noueis cedunt?

16 ¶ NONNE inustitatis formeis vsorum recentib. à Græcia adlatis obliteratæ antiquæ consuetudinis sinorũ & capidarũ species: Heis formeis vocabulorum contaminati vt nolent, quæ docuerit ratio propter consuetudinē veterem. Et tantum inter duos sensus interesse volunt, vt oculis semper aliquas figuras supellectilis nouas conquirant, contra aureis expertes velint esse?

17 ¶ QVOTVS quisq; iã seruos habet prisceis nominib. quæ mulier suũ instrumētũ atq; va fa auri, veteribus vocabuleis appellat? Inducteis non tã irascendũ, quam huiusce prauitatis patronis. Si enim vsquequaque nõ esset analogia, tũ sequebatur vt in verbis quoque non esset, non cum esset vsquequaque (vt est) non esse in verbis.

18 ¶ QVA E enim est pars mundi quæ non innumerabiles habeat analogias? Cælum, an mare, an terra, an aer, & cetera quæ sunt in heis: nõnne in cælo, vt ab æquinoctiali circulo ad solstitialē, & hinc ad septentrionalē diuisum: sic contra partibus itē à bruma versũ cõtraria parte nõ, quantum polo superior, abest inferior ab eo quæ ad æquinoctiũ vocat astrologi, & is ad brumalē: nõ, quæ admodum quodque signũ exortũ hoc anno, quotquotãeis eodẽ modo exoritur? Nũ aliter sola bruma venit ad æquinoctiũ: an cõtrã cum ad solstitiũ, venit ad æquinoctialē circulũ, & inde ad brumam? Nõnne luna, vt à sole discedit ad aquilonē, & inde redit in eandẽ viam, sic inde fertur ad austrũ & regreditur inde? Sed quid plura de astris, vbi difficilius reperitur quid sit, aut fiat in motibus dissimiliter?

19 ¶ AT in mari, credo, motus non habent dissimilitudines geminas, qui in viginti quatuor horeis lunariibus cottidie quater se mutant? At cum sex horeis æstus creuerunt, totidem decreuerunt sursum iidẽ. Item ab heis an hanc analogiam ad diem seruant, ad mensẽ non itē alios motus? Sic itē cum habeat alios inter se conuenientes, de quibus in libro, quem de æstuariis feci, scripsi.

20 ¶ NON in terra in stationibus seruata analogia: nec cuiusmodi in præterito tẽpore fructuũ genera reddidit, similia in presenti reddat: & cuiusmodi à tritico iacto reddat segetes, sic ordeo sato proportionẽ reddit paribus: Nõnne vt Europa habet flumina, lacus, montes, campos, sic habet Asia?

21 ¶ Non in volucribus generatim seruatur analogia? non ex aquileis aquila, atque ex

turdeis; qui procreantur, turdi: sic ex reliquis
sui cuiusque generis? *non*
22 § AN aliter hoc sit quam in aere, in a-
qua? non hic concha inter se generatim in-
numerabili numero similes: non pisces? sane
murena sit lupus, aut merula? Non bos ad bo-
uem conlatus, similis: & qui ex his proge-
nerantur inter se vituli? etiam ubi dissimilis
fetus, vt ex equa & asino mulus: tamen
ibi analogia. quod ex quocunque asino & e-
qua nascitur ite mulus, aut mula, vt ex equo
& asina hinnuli.

23 § NON sic ex viro & muliere omnis
similis partus: quid pueri & puella? non ho-
rum ita inter se non omnia similia membra,
vt separatim in suo vtroque genere similitu-
dines sint patiles? Non homines omnes cum
sint ex anima & corpore, partes quoque ho-
rum proportione similes? Quid ergo cum om-
nes animae hominum sint diuise in octonas
partes, inter se non proportione similes? quin
que, quibus sentimus: sexta, qua cogitamus;
septima, qua progeneramus; octaua, qua vo-
ces mittimus? Igitur, quonia qua loquimur
voce orationem, hanc quoque necesse est na-
tura habere analogias, itaque haber,annon.

24 § Vides vt Graeci habeant eam quadri-
partitam: vnam, in qua sit casus; alteram, in
qua tempora; tertiam, in qua neutrum: quart-
tam, in qua verumque: sic nos habere? Et quid
verba nescis, vt apud illos sint alia finita, a-
lia non: sic vtraque esse apud nos equide non
dubito. Qui animaduertentur item in eam
innumerabilem similitudinem numerum: vt
trium temporum verba, vt trium personaru.

25 § QVIS enim potest non animaduert-
tisse in omni oratione esse, vt legebam, lego,
legam: sic lego, legis, legit: cum haec eadem
dicantur alias vt singula, alias vt plura signi-
ficent? Quis est, n. ta tardus qui illas quoque
non animaduertit similitudines, quib. vtimur
imperando, quibus in optando, quibus in inter-
rogando, quibus in infectis rebus, quibus
in perfectis, sic in aliis discriminibus?

26 § QVARE qui negat esse rationem a-
nalogia: non videt naturam non solum ora-
tionis, sed etiam mundi: qui autem vident &
sequi negant oportere, pugnant contra na-
turam, non contra analogia: & pugnant vol-
felleis, non gladio: cum pauca excepta verba
ex pelago sermonis puri, minus trita efferat;
cum dicant propterea analogias non esse, si-
militer vt si quis viderit mutilum bouem,
aut luscum hominem, claudicantem equum
neget in cornibus bouum, hominum & equo-
rum, naturam similitudinis proportione costare.

27 § QVI autem, cum duo genera esse di-
cunt analogia, vnum naturale, quod, vt ex len-
tibus natis nascuntur lentis, sic ex lupineis
lupinum: alterum voluntarium, vt in fabrica,

cum vident scenam, vt dexteriore parte sint
ostia, sic esse in sinistroe simili ratione fa-
cta: de his duobus generibus naturalem esse
analogiam: vt sit in motibus calis: voluntarium
vero esse, quod vt cuique fabro libitum sit,
possit facere partem scenae; sic in hominum
partibus esse analogias: quod eas natura fe-
cit; in verbis non esse, quod & homines ad
suam quisque voluntate fingunt. itaque de
eisdem rebus alia verba habere Graecos, alia
Sytos, alia Latinos. Ego declinatus verboru
& voluntarios & naturales esse puto. *volun-*
tarios, quibus homines vocabula imposue-
runt rebus quaedam, vt à Romulo Roma, à Ti-
bure Tiburtes: *naturales*, vt ab impositis vo-
cabuleis, quae inclinantur in tempora aut in
casus: vt ab Romulus, Romuli, Romulo, Ro-
mulu, & à Dico, dicebam, dixeram. Itaque in
voluntariis declinationibus inconstantia est,
in naturalibus constantia: quas vtraque, quo-
nia id non debeant negare esse in oratione
quod in mundi partibus omnibus sit, & de-
clinationes verborum innumerabiles, dicen-
dum esse in his analogiam. Neque ideo sta-
tim ea in omnibus verbis est sequenda. nam
si qua perpetam declinavit verba consuetudo,
vt ea aliter efferri non possint sine offen-
sione multorum, hinc orationem verborum
non praetermittenda ostendit loquedi ratio.

28 § QVO ad vniuersale pertinet caus-
sam, cur similitudo & sit in oratione & de-
beat obseruari, & quam ad finem quoque, satis
dictu. Quare, quod sequitur, de partibus sin-
guleis deinceps expediemus, ac singula crimina
quae dicuntur in analogias, soluemus. In quo a-
nimaduerto, natura: quadruplicem esse formam, ad
quam in declinando accommodari debeant verba: quod
debeat subesse res quae designetur; & vt sit ea
res in vsu: & vt vocis natura ea sit quae signi-
ficauit, vt declinari possit, & similitudo. Figu-
ra verbi, vt sit ea quae ex se declinata genus
proderet certu possunt, quo neq; à terra terrus
vt diceretur, postulandum est, quod natura non
subest. vt in hoc alteru maris, alteru feminae
debeat esse. Sic neque propter vsu, vt Ter-
tius significat vnu: Terentij plures, postulan-
du est vt sic dicamus faba & fabae. non enim
in similibus vtrūque, neque vt dicimus Te-
rentius Terentium, sic postulandum vt incline-
mus A & B: quod non omnis vox natura ha-
bet declinatus. neq; enim forma colata qua-
rendum solum quid habeat in figura simile,
sed etiam nonnunquam in eo, quae habeat effe-
ctu. Sic enim lana Gallicana & Appula vide-
tur imperito similis propter speciem, cum
peritus Appulam emat pluris, quod in vsu
firmior sit. Haec nunc strictim dicta, apertio-
ra sient infra incipiam hinc.

29 § QVO rogat ex qua parte oporteat si-
mile esse verbu, ab voce an, à significatione?
respon-

respondeamus à voce, sed tamen nonnumquam quarimus, genere similiae sint, quae significantur; ac nomen virile cum virili conferimus, feminae cum muliebri, non quod id, quod significat voces, commoueat; sed quod nonnumquam in re dissimilis figura, formas vocum indissimiles ponunt dispariles. vt calcei, muliebres sint an viriles, dicimus ad similitudinem figurae; cum tamen sciamus non numquam & mulierem habere calceos viriles, & virum muliebres. Sit dici virum Perpernam, & M. Laecam muliebri forma, & contrarietatem, vt abiectam, esse forma similem cum alterum vocabulum dicatur virile, alterum muliebri; & vtrumque natura neutrum. Sic itaque ea virilia dicimus, non quae virum significant, sed quibus proponimus hic & hi, & sic muliebria, in quibus dicere possumus haec & haec.

30 ¶ QVAERE nihil est, quod dicitur Theona & Diona non esse simileis; si alter est Aethiops, alter Gallus; si analogia rerum dissimilitudines adsumat & ad discernendum vocis verbeis figuras.

31 ¶ QVOD dicunt, simile sit necne, nomen nomini, imprudenter Aristarchum praecipere, oportere spectare non solum ex recto, sed etiam ex eorum vocandei casu: esset enim ridiculum, si similes inter se parentes sint, de filiis iudicare. Qui errant, quod non ab obliquis casibus sit, vt recti simili facie ostendatur; sed propter eos facilius prospici similitudo potest eorum, quam vim habeat, vt lucerna in tenebris adlata non facit, quae ibi sunt posita, similia sint; sed vt videantur quae sint quae ve desint. Quid simili? videtur quam in his est extrema littera, crux, frux? quas qui audit voces, auribus discernere potest nemo: cum easdem non esse similes ex aliis verbeis intelligamus, quod cum sint cruceis, & fruges, & de his extremeis syllabeis exemptum sit C ex altero sic; vt ex C & S crux, ex G & S frux, quod item apparet cum est demprum S, nam sit vnum, cruci, alterum, frugi.

32 ¶ QVOD aiunt, cum in maiore parte orationis non sit similitudo, non esse analogiam: dupliciter stultè dicunt, quod & in maiore parte est, & in minore parte est: & si in minore non sit, tamen sit in maiore. Nisi etiam nos calceos negabunt habere, quod in maiore parte corporis calceos non habeamus.

33 ¶ QVOD dicunt, nos sequi dissimilitudinem: itaque in vestitu, in supellectile delectari varietate: non paribus subculeis vxoris: respondeo, si varietas est iucunda; magis varium esse, in quo alia sunt similia, alia non sunt. Itaque sic, vt abacum argento ornari videmus, vt alia paria sint, alia disparia: sic in oratione. Rogant, si similitudo sit sequenda, cur malimus habere lectos alios, ex chore, a-

lios ex testudine, sic item genere aliquo alio, ad quae dico non dissimilitudines quoque sequi. saepe itaque ex eadem supellectili licet videre, nam nemo facit triclinij lectos, nisi pareis & materia, & altitudine, & figura. Quis facit mappas triclinarias non similes inter se? quis puluinos? quis denique cetera quae vnius generis sunt plura? ¶ Cū (inquit) vtilitatis causa introducta sit oratio, sequendum non quae habeat similitudinem, sed quae vtilitatem. Ego quidem vtilitatis causa orationem factam esse concedo, sed vt vestimenta, quare vt hic similitudines sequemur: vt virilis tunica sit virili similis, item toga toga: sic mulierum stola stola, proportione, & palliū pallio simile: sic cum sint nomina vtilitatis causa, tamen virilia inter se similia: item muliebria inter se sequi debemus.

34 ¶ QVOD aiunt, vt per se dicit, & persistit, sic percubuit, & percubiuit: quoniam non sit non esse analogia, & in hoc errant: quod duo posteriora ex prioribus declinata non sunt; cum analogia polliceatur ex duobus similibus similiter declinareis similia fore.

35 ¶ QVI dicunt, quod sit à Romulo Roma, & non Romula; neque vt ab oue Ouilia, sic à boue Bouilia, esse analogias: errant, quod nemo pollicetur è vocabulo vocabulum declinari recto casu singulari in rectum singulare; sed ex duobus vocabuleis similibus casus similiter declinatos similes fieri.

36 ¶ QVOD dicunt, quod vocabula litterarum Latinarum non declinentur in casus, non esse analogias; hi ea quae natura declinari non possunt, eorum declinatus requirunt, proinde vt non ea dicatur esse analogia, quae à similibus verbeis similiter declinateis similia declinat. Quare non solum in vocabuleis litterarum non haec requirenda analogia, sed ne in syllaba quidem vlla, quod dicimus hoc ab, huius ab: sic alia. Quod si quis in hoc quoque velit dicere esse analogias rerum; tenere potest: vt enim dicunt ipsi alia nomina, quod quinque habent figuras, habere quinque casus, alia quattuor, sic minus alia; dicere poterunt esse litteras ac syllabas in voce, quae singulos habent casus. In rebus plurimeis, quae admodum inter se conferent ea; quae quaternos habebunt vocabuleis casus; item ea inter se quaternos, sic, quae singulos habebunt, vt conferant inter se: dicentes, vt sic hoc A, huius A, esse hoc E, huius E, huic E.

37 ¶ QVOD dicunt, esse quadam verba quae habeat declinatus, vt caput; quorum pars reperiri quod non possit, non esse analogias: respondendum sine dubio, si, quod est singulare verbum, id non habere analogias: minimum duo esse verba debent, in quibus sit similitudo, quare in hoc tollit esse analogias: sed initio vocabulum recto casu apparet in

hoc, Quod de dit ira caput, nec dispendi facit hilum, Quod valet, neque dispendij facit quidquam. Idē hoc obliquo apud Plautū, Video enim te nihili pendere præ Philolache omnes homines. Quod ex ne & hili; quare dictus est *Nihili*: qui non hili, habet casus tum, cum cōmutatur, de quo dicitur. De homine dicimus enim, hic homo nihili est, & huius hominis nihili, & hunc hominem nihili. Si in illocō mutarem; diceremus, vt hoc linū, & limū, sic nihilum, non hic nihili, & huic lino & limo: sic nihilo, non huic nihili. Potest dici patricius casus, vt ei præponuntur pronomina plura: vt hic casus Terentij, hunc casum Terentij; hic miles legionis, huius militis legionis, hunc militem legionis.

38 ¶ **NEGANT**, cum omnis natura sit aut mas, aut femina, aut neutrum; debuisse ex singuleis vocibus ternas figuras vocabulorum fieri, vt albus, alba, albū: nunc fieri in multis rebus binas, vt Metellus, Metella: nonnulla singulari, vt tragædia, comædia. sic esse Marcum, Numerium: at Marcam, & Numeriā non: dici coruum, turdum, non dici coruam, turdam. contra dici pantherā, merulā, non dici pātherū, merulū. Nullius nostrū filium, & filiā, non apte discerni marē ac feminā; vt Terentiū & Terentiam. contra deorum liberos, & seruorum non itidem: vt Iouis filium & filiam, nō Iouem & Iouam. item magnum numerū vocabulorū in hoc genere non seruari analogias. Ad hæc dicimus, omnis orationis, quamuis res natura subsit, tamen si ea in vsum nō peruenerit, eō nō peruenire verba: ideo equus dicitur & equa. in vsum enim horū discrimina: coruus & *corua* nō. quod sine vsum id, quod dissimilis natura. Itaque quædā aliter olim, & nunc: tum omnes mares & feminæ dicebatur columbæ, quod nō erant in eo vsum domestico quo nūc. cōtra propter domesticos vsus quod internouimus, appellatur mas, colūbus: femina, colūba. Nā cum in tria genera trāsit, & idem est in vsum discriminare, totūque denique apparet, vt est in doctus, docta, doctū. doctrina enim per hæc tria trāsit potest, & vsus docuit discriminare doctas res ab hominib⁹, & in heis marē ac feminā in mare, & femina, & neutro. Neque natura mas trāsit, neque femina, neque neutra: & ideo non dicitur *feminus*, *femina*, *feminum*: sic reliqua. Itaque singularibus & secreteis vocabuleis appellari sunt: quare in quibus rebus nō subest similis natura, aut vsus, in heis vocabuleis huiusmodi ratio quæri nō debet. Ergo dicitur, vt surdus vir, surda mulier, sic surdū theatrum; quod omnes tres ad auditum sunt cōparatæ. Contra nemo dicit cubiculum surdum, ad silētiū, nō ad auditū. at si fenestrā nō habet, dicitur cæcū, vt cæcus & cæca. quod omnia habet lumē, habere debet mas ac femina. Habet inter se

natura quandā societatem neutra cum heis, quod sunt diuersa non inter se; quodque de heis per pauca sunt quæ habeat quādā cōmunitatē. dei & serui nomina, quod nō itē vt libera nostra trāseunt, eadē ex causa, quod ad vsum attinet, institui opus fuit de libereis, de reliqueis nihil attinuit: quod in serueis gētilitia natura non subest in vsum: in nostris nominibus, qui sumus in Latio, & liberi, necessaria. Itaque ibi apparet analogiæ: dicitur Terentius vir, Terentia femina, Terentium genus: in prænominibus ideo non fit, itē, quod hæc instituta ad vsum singularia, quibus discernentur nomina gentilitia: vt a numero Prima, Secunda, Tertia, Quarta. In vireis, vt Quintus, Sextus, Decimus. sic ab aliis rebus, cum essent duo Terentij, aut plures, discernēde causa, vt aliquid singulare haberent, notabant. forsitan ab eo qui mane natus dicitur, vt is *Manius* esset; qui luci, *Lucius*; qui post patris mortem, *Postumus*. E quibus, quæ cum itē accidisset femineis, proportionē appellata. declarant prænomina mulierum antiqua, Mania, Lucia, Postuma. Videmus enim *Maniam*, matrem Iarum, & *Luciam* Volūniā, saliorum carminibus appellari. *Postumam* à multis post patris mortē etiam nunc appellari. Quare quocumque progressa est natura, cum vti vocabuli similis, proportionē propagata est analogia. Cum in quibus declinationibus voluntariis maris, & feminæ, & neutri, quæ voluntaria sunt, non debet similiter declinari: sed in quibus naturales sunt declinatus, hi qui esse reperiuntur. Quocirca in tribus generibus nominum iniquē tollunt analogias.

39 ¶ **QVI** autem eas reprehendunt quod alia vocabula singularia sunt solum, vt cicer: alia multitudinis solum, vt scalæ: cum debuerint esse omnia duplicia, vt equus equæ: analogiæ fundamentum esse obliuiscuntur naturam. nam & vsum singulare est quod natura vnum significat, vt equus: aut quod cōiuncta quodāmodo ad vnum vsum, vt bigæ. itaque dicimus vna mula, sic dicim⁹ vnę bigæ. Multitudinis vocabula sunt, vnum, infiniti, vt mula: alterum, finitum, vt duo, tres, quattuor. dicimus enim, vt hæc mula, sic vnę bigæ, & binæ, & trinæ bigæ: sic deinceps. Quare tā vni & vnę & vna quodāmodo singularia sunt, quā vnus, & vna, & vnū. hoc modo mutat, quod altera in singularib⁹, altera in cōiunctis rebus, & vt duo, tria, sunt multitudinis, sic binæ, trinæ. Est tertium quoque gen⁹ singulare, vt in multitudine, vter: in quo multitudinis, vt vter, vterci: vter poeta singularis, vterci poetæ multitudinis est. Quia explicata natura, apparet nō debere omnia vocabula multitudinis habere par singulare. omnes enim numeri à duobus sursum versus multitudinis sunt; ne-

que eo-

que eorū quisquā habere potest singulare cōpar. Iniuria igitur postulant, si qua sint singularia, oportere habere multitudinis.

40 ¶ **ITEM** qui reprehendunt quod non dicatur, vt vnguentum vnguenta, vinum vina: sic acetum *aceta*, garum *gara*: faciunt imperitē, qui ibi desiderant multitudinis vocabulum, quæ sub mensuram ac pondera potius quàm sub numerum succedant. nam in plumbo, oleo, argento, cum incrementum accessit, dicimus, multum oleum, multum plumbum, argentum: non multa *olea*, *plumba*, *argenta*: cum quæ ex hisce fiant, dicamus plūbea & argentea. aliud enim cum ex argento: nam id tum cum iam vas argenteum, aut pocillum, aut quid item; quod pocilla argentea multa, non quod argentum multum. ea natura, in quibus est mensura, non numerus, si genera in se habent plura, & in vsum venerunt, & genere multo. sic vina, vnguenta dicta. alius enim generis vinum, quod Chio, alius quod Lesbo. Sic ex regionibus, quæ ipsa dicuntur, nunc melius vnguenta, cui nunc genera aliquot. Si item discrimina magna essent olei & aceti; & sic ceterarum rerum huiuscemodi in vsum communi, dicerentur sic olea vt vina. Quare in vtraque denique re, scindere conantur analogiam: & cum in dissimili vsum similia vocabula quærent; & cum item ea quæ metimur, atque ea quæ numeramus, dici putant oportere.

41 ¶ **ITEM** reprehendit analogias, quod dicantur multitudinis nomine *publice balneum* non *balinea*. contra quod priuati dicunt vnum balineum, quod plura balineas dicant. Quibus responderi potest, non esse reprehendendum quod *scala*, & aquæ calidæ, pleraque, quæ cum multitudinis vocabulis sint appellata, neque eorum singularia in vsum venerint. Idemque, item contra primum balineum nouum, & Græcum introit in urbem, publicè ibi consedit vbi bina essent coniuncta ædificia lauandæ causa; vnum vbi viri, alterum vbi mulieres lauarentur: ab eadem ratione domi suæ quisque vbi lauatur, balineum dixerit. & quod non erant duo balinea, dicere non consueuerunt: cum hoc antiqui non balineum, sed Lauatrinam appellare consueuissent. Sic aquæ calidæ à loco, & quæ vbi scaterent, cum vt colerentur, & venissent in vsum nostris, cum aliæ ad alium morbum idoneæ essent. Hæ cum plures essent, vt Puteoleis, & in Tusceis, quibus vtebantur, multitudinis potius quàm singulari vocabulo appellarunt. Sic *scalas*, quod à scandendo dicantur, & singulos gradus scanderent: magis erat querendum si appellassent singulari vocabulo *scalam*, cum origo nominatus ostenderet contrā.

42 ¶ **ITEM** reprehendit de casibus, quod

quidam nominatus habent rectos, quidam obliquos; quod dicunt vtroque in vocibus oportere. Quibus idem responderi potest: in quibus vsum & natura non subsit, ibi non esse analogiam, sed ne in his vocabulis quæ declinantur, si transeunt è recto casu in relictum casum: quæ tamen ferè non discedunt à ratione iusta causa. vt hi qui gladiatores dicunt *Faustinos*. nam quod plerique dicuntur, vt tres extremas syllabas habeant casdē, *Casceliani*, *Aquiliani*, *Cæciliani*: animaduertant vnde oriuntur nomina dissimilia: *Cascelius*, *Cæcilius*, *Aquilus*, *Faustus*: rectè dicerent *Faustianos* potius quàm *Faustinos*. sic à Scipione quidam malè dicunt *Scipionios*. nam contra est *Scipionarios*. Sed, vt dixi, quod ab huiuscemodi cognominibus raro declinantur cognomina, neque in vsum etiam perducta notant quædam.

43 ¶ **ITEM** dicunt, cum sit simile *stultus*, *luscus*: & dicatur, *stultus*, *stultior*, *stultissimus*: non dici, *luscus*, *luscior*, *luscissimus*. sic in hoc genere multa. Ad quæ dico ideo fieri, quod natura nemo *lusco* magis sit *luscus*: cum *stultior* fieri videatur.

44 ¶ **QVOD** rogant, cur non dicamus, mane, *manius*, *manissime*: item de vespertino tempore: verè magis & minus esse non potest: ante & post potest. itaque prius est hora prima quàm secunda, non magis hora, sed magis mane surgere tam dicitur qui primo mane surgit, quàm qui non prior. Vt enim dies non potest esse magis quàm mane: itaque ipsum hoc quod dicitur magis, sibi non constat: quod magis mane significat primū mane, magis vespere, nouissimum vespere.

45 ¶ **ITEM** ab huiuscemodi similitudinibus analogia, quod cum sit anus, cadus simile: & sit ab anu *Anicula*, *Anicella*, à cado duo reliqua, quod non sint propagata: sic non dicitur à piscina, *piscinula*, *piscinella*. ad huiuscemodi vocabula analogias esse, vt dixi, vbi magnitudo animaduertenda sit in vnoquoque gradu, & quæ sit in vsum cōmuni, vt est *cista*, *cistula*, *cistella*, & canis, *catulus*, *catellus*: quod in pecoris vsum non est. Itaque consuetudo frequentius res in binas diuidit partes, vt maius & minus: vt *lectus*, & *lectulus* arca & *arcula*, sic alia.

46 ¶ **QVOD** dicunt, casus alia non habere rectos, alia obliquos, & ideo non esse analogias, falsum est. Negat habere rectos, vt in hoc, *frugis*, *frugē*, itē *roris*, *rorē*: obliquos nō habere, vt in hoc, *Diespiter*, *Marspiter*. Ad hoc respōdeo, & priora habere nominā dei, & posteriora obliquos. Nā & *frugis* rectus est natura *frux*: ac si secundum consuetudinē dicimur, vt hæc auis, hæc ouis, sic hæc *frugis*. Sic secundum naturā nominandæ est casus *roris*, secundum consuetudinē *ros*: cum vtrumque

conueniat ad analogiam; quòd & id quod in consuetudine non est, cuiusmodi debeat esse, apparet; & quod est in consuetudine nunc in recto casu; eadem est analogia ad pleraque, quæ ex multitudine cum transeunt in singulare, difficulter efferuntur ore sic cum transferitur ex eo quod dicebatur hæc oues, vna non est dicta oues, sed additum I, ac factum ambiguum verbum nominandi an patriei sit casus, vt ouis, & auis. Sic in obliquis casibus cur negant esse *Marspitris*, *Diespitris*, non video: nisi quòd minus est tritum in consuetudine quàm *Diespiter*: quod in nihil argumētum est: nam tam casus, qui non tritus est, quàm qui est. Sed in casuum serie alia vocabula non habent nominandi, alia de obliquis aliquem. Nihil enim video, quò minus si ratio percellere poterat hoc crimen. Nā vt signa quæ non habent caput, aut aliquam aliam partem, nihilominus in reliquis membris eorum esse possunt analogia, sic in vocabulis casuum. Possunt item fieri, ac reponi quod aberit, vbi patitur natura & consuetudo; quòd nonnumquam apud poetas inuenimus factum. vt in hoc apud *Næuium* in *Clasidio*, *Vita* insepulta lætus in patriam reduxit.

47 ¶ **ITEM** reprehendunt quòd dicatur hæc *strues*, hic *Hercules*, hic homo; debuissent enim dici (si esset analogia) hic *Herculis*, hic *struis*, hic *homon*. hæc ostendunt non analogiam non esse; sed obliquos casus non habere caput ex sua analogia. nam vt in *Alexandri* statua si imponeris caput *Philippi*, membra conueniunt ad rationem; sic & ad *Alexandri* membrorum simulachrum caput, quòd respōdeat, ita sit. Nam si quis tunicam in vsu ita confuit, vt altera plagula sit angustis clauicis, altera lateis: vtraque pars in suo genere caret analogia.

48 ¶ **ITEM** negant esse analogias, quòd alij dicant cupressus, alij cupressi. item de ficis, plataneis, & plerisque arboribus; de quibus alij extremum vs, alij ei faciunt. Id est falsum, nam debent dici hei & hæ fici: quòd est vt nummei, ficci, vt nummorum, ficcorum, si essent plures ficus, vt manus, diceremus vt manibus, sic ficibus; & vt manuum, sic ficuum. neque has ficos diceremus, sed ficus, vt non manos, sed manus. Sed neque consuetudo diceret singulareis obliquos casus huius fici, neque ab hac fico: vt non dicit huius manū, sed huius manus, & ab hac mano, sed manu.

49 ¶ **ET** illud putant esse causæ cur non sit analogia: quòd *Lucilius* scribit, *Decuis*, siue *decussis* est, qui errat: quòd *Lucilius* nō debuit dubitare, quòd vtrumque: nā in ere vsq; ab asse ad centussis numerus æs adsignificat, & eius numeri finito casus omnes a dupon-

dio sunt. quod dicitur à multis duobus modis hic dupondius, & hoc dupondium: vt hoc gladium, & hic gladius. à tressibus virilia multitudinis hei tresses & heis tressibus: cū sit singulare hoc tressis ab eo, sic deinceps ad centussis. Deinde numerus æs non significat. numeri qui æs non significant, vsque à quattuor ad centum, tripliceis habent formas: quòd dicuntur hei quattuor, hæ quattuor, hæc quattuor; cūm peruentum est ad mille, quartum adsumit singulare neutrum: quòd dicitur hoc mille denarium, à quo multitudinis fit millia denaria. Quare quom ad analogias quòd pertineat, non est vt omnia similia dicantur. sed vt in suo quæque genere similiter declinentur: stultè quærunt cur æs & dupondius & tressis non dicantur proportionē: cūm æs sit simplex, dupondius fictus, quòd duo asses pendeat, tressis ex tribus æris, quòd sic pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui. à quo dicimus assē tenentes, *Hoc ab ære, aneque libra*: & mille æris legasse. quare, quòd à tressis vsque ad centussis numeri cuiusmodi sunt compositi: cuiusmodi habent similitudinem: dupondius, quòd dissimilis est, vt debuit, dissimilem habet rationē. Sic æs, quoniam simplex est ac principium, & vnum significat, & multitudinis habet suum infinitum. dicimus enim asses: quos cūm finimus, dicimus dupondius & tressis, & sic porro. Videtur mihi, quoniam finitum & infinitum habeat, similitudinem non habere, vtrumque item dici: eo magis quòd in ipsis vocabulis vbi additur certus numerus, aliter atque in reliquis dicitur. Nā sic loquuntur, hoc mille denarium, non hoc mille denarii: & hæc duo millia denarium, non duo millia denarij. Si esset denarij in recto casu, atque infinitam multitudinem significaret, tunc in patrico denariorum dici oportebat. & non solum in denariis, victoriatis, drachmeis, nummeis, sed etiam in vireis. idem seruari oportere, cūm dicimus iudicium fuisse triumuirum, decemuirum, non triumuirorū, decemuirorum. Numeri antiqui habent analogias, quòd omnibus est vna nouenaria regula, duo actus, tres gradus, sex decuræ: quæ omnia similiter inter se respondent. regula est numerus nouenarius, quòd ab vno nouē cūm peruenimus, rursus redimus ad vnum, & hinc vnum & nongēta ab vna sunt natura nouenaria. sic ab octonaria & deorsum versus ad singularia perueniunt. Actus primus est ab vno ad nongēta: secundus, à mille ad nongēta millia: quòd idem valebat vnum, & mille: vtramque singulari numero appellant. Nam vt dicitur hoc vnum, hæc duo millia, & sic deinceps multitudinis: in duobus actibus, reliqui omnes item numeri. Gradus singularis est in vno; actu

ab vno

ab vno ad nonem : denarius gradus à decem ad nonaginta : centenarius ad nongenta. ita tribus gradibus sex decurie fiunt, tres milliarie, & tres minores. antiqui heis numeris fuerunt contenti. Ad hos tertium & quartum actum à deciens minora imposuerunt vocabula, neque ratione: sed tamen non cōtra est eam de qua scribimus analogiam. Nam vt deciens cūm dicatur, hoc deciens, vt hoc mille, huius mille, vt sit vtrumque sine casibus 10 vocis, dicemus vt hoc mille, huius mille, sic hoc deciens, huius deciens: nec eo minus in altero, quod est mille, præponemus hei mille, horum mille.

50 ¶ **QVONIAM** in eo est nomen commune, quam vocant *ὀνομασία* obliqui casus; ab eodem capite vbi erit *ὀνομασία*, quo minus dissimiles fiant, analogia non prohibet. Itaque dicimus hic Argus, cūm hominem dicimus; cūm oppidum, Græcanicè hoc Argos, 20 Latine hei Argei, item faciemus. eadem vox nomen & verbum significabit, vt in casus & in tempora dispariliter declinetur, vt faciamus à Metro, quod nomen est, Metonis, Metonem: quod verbum est, meto, metis, metā, metebam.

51 ¶ **REPREHENDVNT**, cūm ab eadem voce plura sunt vocabula declinata, & sunt 30 quas *ὀνομασία* appellat, vt (Sapphus &) Sappho, & Alceus, & Alceō, sic Geryon, & Geryones, & Geryonas: in hoc genere, quod casus perperam permutant quidam; non reprehendunt analogiam, sed qui eis vitur impedit. quod quisque caput perterderit, sequi debet eius consequentias casus in declinando; ac non facere, cūm dixerit recto casu Alceus in obliqueis dicere Alceoni & Alceonem: quod si institerit, & non secutus crit analogias.

52 ¶ **REPREHENDVNT** Aristarchum, 40 quod hæc nomina *Melicertes* & *Philomedes* similia neget esse, quod vocandei casus habet alter *Melicerta*, alter *Philomede*. Sic qui dicat *lepus* & *lypus*, non esse simile, quod alterius vocandei casus sit *lype*, alterius, *lepus*. Sic *socer*, *macer*, quod in transitu fiat ab altero trisyllabum *soceri*, ab altero bisyllabū *maceri*. De hoc et si supra respōsum est cūm dixi de lana, heic quoque amplius adiciam: similia non solum à facie dici, sed etiam ab aliqua coniuncta vi & potestate, quæ & oculis & auribus latere 50 soleat. itaque sæpe gemina facie mala negamus esse similia, si sapore sunt alio. Sic equos eadem facie nonnullos negamus esse simileis in nationes ex procreante dissimileis. Itaque in hominibus emendicis, si natione alter est melior, emimus pluris. atque in heisce omnibus similitudines non sumimus tantum à figura, sed etiam aliūde, vt in equis ætas, vt in heis cuiusmodi faciant pullos: vt in pomeis, 60

quo sint succo. si igitur idē sequitur in similitudine verborum, quis reprehendendus non est. quare dissimilitudinum discernendarum causa nonnumquam vt pronomen adsumitur, sic casum aliquem adsumi, vt in heis nemus, lepus, hic lepus, hoc nemus. Itaque differunt, ac dicuntur hei lepores, hæc nemora, sic aliud siquid adsumptum erit extrinsecus, quo similitudo penitus perspicui possit. non enim erit remotum à natura. neque enim magnetes lapides duo inter se similes sint necne, perspicere possis, nisi minutū extrinsecus prope apposueris ferrum; quod similes lapides similiter ducunt, dissimiliter dissimiles. Quod ad nominationum analogiā pertinet, ita declinatum arbitror vt omnia quæ dicuntur cōtra, ad respondendum ab heis sumi fontibus possit.

53 ¶ **QVOD** ad verbotum rationem attinet, cūm partes sint quattuor, temporum, per sonarum, generum, diuisionū; ex omni parte quoniā reprehendunt, ad singula respōdebo.

54 ¶ **PRIMUM** quod aiunt analogias nō seruari in temporibus, cūm dicant, lego, legi, legam, & sic mille alia; nam quæ sunt vt legi, perfectam significare, duo reliqua, legam & lego, inchoatum; iniuria reprehendunt. Nam ex eodem genere & diuisione idem verbum, quod sumptum est, per tempora traduci potest: vt discēbam, discō, discam: & eadem perfecti, sic, didiceram, didici, didicero; ex quo licet scire verborum rationē constare. Sed eos qui trium temporum verba vniuntate velint, scienter id facere scire licet.

55 ¶ **ITEM** illos qui reprehēdunt quod dicimus, amor, amabor, amatus sum. non enim debuisse in vna serie vnum verbum esse duplex, cūm duo simplicia essent. Neque ex diuisione vniusmodi pane verba discrepāt inter se. nā infecta omnia simplicia similia sunt & perfecta duplicia inter se paria in omnibus verbis: vt heic, amabar, amor, amabor, amatus ero. quare item malè dicūt, ferio, feriam, percussis; quod est ordo, feriam, ferio, feriebā: & item percussis, percutio, percuiam. sic deinceps in reliqueis temporibus reprehendenti responderi potest.

56 ¶ **SIMILITER** errant qui dicunt ex vtraque parte verba omnia commutare syllabas oportere, vt in heis, pungo, pungam, pupugi: tundo, tundam, tutudi. dissimilia enim conferunt, verba infecta cū perfectis. Quod si infecta modò cōferrent, omnia verbi principia incommutabilia viderentur: vt in heis, pungebam, pungo, pungā. Et contrā ex vtraque parte commutabilia, si perfecta ponerēt, vt pupugeram, pupugi, pupugero.

57 ¶ **ITEM** malè conferunt, fui, sum, ero: quod fui est perfectū: cuius series sibi, vt debet, in omnibus personis & formis constat:

quod est, fueram, fui, fuero, de infecteis. sum, quod nunc dicitur, dicebatur, Esum: & in omnibus personis constabat, quod dicebatur, esum, es, est: eram, eras, erat: ero, eris, erit. sic huiusmodi cetera seruire analogiā videbis.

58 ¶ **ETIAM** hoc reprehendit, quod quaedam verba neque personas habent ternas, neque tempora terna. Id imperite reprehendunt, ut si quis reprehendat naturam quod non vniuersimodi finxerit animalis omnis. Si enim natura non omnes formae verborum terna habeant tempora, ternas personas: non habent totidem verborum diuisiones: quare eum imperamus naturam, quod infecta solum habet: cum & praesenti & absentis imperamus, fiunt terna, ut lege, legito, legat. perfectum enim imperat nemo. contra quae sunt fatē dei, ut, lego, legis, legit, nouena fiunt verba infecti, nouena perfecti.

59 ¶ **QVOCIRCA** non si genus cum genere discrepat, sed in suo quisque genere si quid deest, requirendum: ad haec addita si erunt ea quae de nominatiuis supra sunt dicta, facilius omnia soluentur. Nam ut illic extremum caput rectos casus, sic heic in forma est persona eius qui loquitur, & tempus praesens: ut scribo, lego. quare ut illic fit, sic heic item acciderit in formula, ut aut caput non sit, aut ex alieno genere sint proportione eade que illic dicimus. cur nihilominus seruetur analogia: item sicut illic caput suū habebit, & in obliqueis casibus transitio erit in aliquam formulā, qua adsumpta, reliqua facilius possunt videri verba vnde sunt declinata. Fit enim ut rectus nonnumquam sit ambiguus: ut in hoc verbo *Volo*, quod id duo significat: vnum a voluntate, alterum a volūdo. Itaque a *Volo* intellegimus & volare & velle.

60 ¶ **QVUIDAM** reprehendunt quod *Pluit* & *Luit* dicamus in praeterito & praesenti tempore, cum analogiae sui cuiusque temporis verba debeant discriminare. Falluntur: nam est, ac putant, aliter: quod in praeteritis *V* dicimus longum *luit*, *pluit*: in praesenti breue *luit*, *pluit*. Ideoque in venditionis lege fundi *rua caesa* ita dicimus ut *V* producamus.

61 ¶ **ITEM** reprehendunt quidam quod putant idem esse *sacrifico* & *sacrificor*, & *lauat*, & *lauatur*. quod sit annon, nihil commouet analogiā: dum sacrificat, qui dicat, seruet sacrificabo, & sic per totam formam. nec dicat sacrificandus, aut sacrificatus sum. haec enim inter se non eueniunt. Apud Plautum cum dicit, Pisces ego credo, qui vsq; dum viuūt, adlauant, diu minus lauati quam haec lauati Phronefum. Adlauant lauati non conuenit, ut *T* sit postremū, sed *R*, ut lauatur. analogia adlauari reddit, quod Plauti aut librarij mēdum fuit. si est, nō ideo analogia, sed qui scripsit, est reprehendendus, omnino & lauati &

lauatur dicitur separatim recte in rebus certis: quod puerū nutrix lauati, puer a nutrice lauatur: nos in balineis & lauamus & lauamur. Sed cōsuetudo alterutiū cum satis haberet, in toto corpore potius utimur *Lauamur*, in partibus, *Lauamus*. quod dicimus lauo manus, sic pedes, & cetera. Quare & in balineis nō recte dicunt *Laui*, laui manū recte. sed quoniā in balineis lauo, *lauatus sum*, sequitur. ut contra, quoniā est soleo, oportet dici *Solui*, ut Cato & Ennius scribunt, non, ut dicit volgus, *Solutus sum*, debere dici. neque propter haec, quod haec quoque discrepat in sermone pauca, minus est analogia, ut supra dictum est.

62 ¶ **ITEM** cur non sit analogia, adferunt, quod a similibus similia nō declinantur, ut ab *dolo*, & *colo*. ab altero enim dicitur *dolani*, ab altero *colni*. In quibus adsumi solet aliquid, quo facilius reliqua dicantur, ut in Myrmecidis operibus minutis solet fieri. Igitur in verbis temporalibus quom similitudo saepe fit cōfusa, ut discetui nequeat nisi trāsteris in alia personā aut in tempus, quae praeposita sunt, nosse, similia intelleguntur, cum trāsitū est in alia personā: quod alterū est, *dolas*, alterū *colis*. Itaque in reliqua forma verborū suā uterque sequitur formā, utriū in secūda forma verborum temporale habeat in extrema syllaba *A S*, ac si ad discernēdas dissimilitudines interest: quocirca quare ibi potius index analogiae, quam in prima: quod ibi abstrusa est dissimilitudo, ut apparet in heis, *meo*, *neo*, *ueho*. ab heis enim dissimilia fiūt trāsitū. quod sic dicuntur, *meas*, *nes*, *uehis*: quorum vnumquodque suas conseruat similitudinis formas.

63 ¶ **ANALOGIAM** item de heis quae appellatur participia, reprehendit multa iniuria. Nā nō debet duci terna a singulis verbis, amaturus, amans, amatus: quod est ab amo, amās, & amaturus: ab amor, amatus. Illud analogia quod praestare debet, in suo quidque genere habet casus, ut amatus, amato, amati: & sic in mulieribus, amata, amatae: ite amaturus eiusmodi habet declinationes. amās paulo aliter, quod hoc genus omnia sunt in suo genere similia proportione. sic virilia & muliebria sunt eadem.

64 ¶ **DE** eo quod in priore libro extremū est, ideo nō est analogia: quod qui de ea scripserint, aut inter se non cōueniant aut in quibus cōueniant, ea cū cōsuetudinis discrepant verbis: ut cūque. Sic enim omneis repudiandū est artis: quod in medicina & in musica & in aliis multis discrepat scriptores. ite in quibus cōueniunt, ut scriptis, sic etiam re repudiant, nam quod ita dicitur, nō sit ars, sed artifex reprehendendus, qui debet in scribendo non vidisse verū: non ideo non posse scribi verum. qui dicit hoc monti, & hoc fonti, cum alij dicant hoc monte & hoc fonte: sic alia quae

95
alia quae dicitur
rum in verum
casu collit analogia
firmat: & quomodo
en in bea vobis
tur, non totum
sum: sic enim in
tu, si non in
ponit. Non in
infamiam vult
¶ **QVOD**
post quae dicitur
nogram: ut quod
si id conueniant
Lama est: am
ideo quod in
que amaturus
sunt in amaturus
opidum
generum dicitur
apud, dicitur
leba murea. &

E
De quibus dicitur
in verum
Quod nō quom

M. T.

tu, vocatur
rom amatur
dicuntur, ut
bit oportet
romis qui
puponi. quom
mentis, ut
et nomen, ut
tu formam
rebus que
berum: quod
quam apponit
cum ad
declinatione
Et quod in
De similitudine
deu primum
dicitur

alia quæ duobus modis dicuntur, cum alterum sit verum, alterum, falsum: non vter peccat, tollit analogias: sed vter rectè dicit, confirmat: & quemadmodum is qui cum peccat in heis verbis, vbi duobus modis dicuntur, non tollit rationem cum sequitur falsum: sic etiam in heis quæ non duobus dicuntur, si quis aliter putat dici oportere atque oportet. Non scientiâ tollit orationis, sed suâ infirmitiam nudat.

65 ¶ QVIBVS rebus solui arbitraremur posse quæ dicta sunt priore libro contra analogiam, vt potui, breui percurrere. Ex quibus si id confecerint, quod volunt, vt in lingua Latina esset anomalia; tamē nihil egissent: ideo quòd in omnibus partibus mundi vtraque natura inest: quòd alia inter se, alia sunt sicut in animalibus dissimilia: vt equus, bos, ovīs, homo, item alia in vnoquoque horum genere inter se similia innumerabilia. Item 20 in piscibus, dissimilis muræna lupo, heis foliæ, hæ muræna, & mustella, sic aliis, vt ma-

ior ille numerus sit similitudinum earum quæ sunt separatim in murænis, separatim in ascellis, sic in generibus aliis. Quare cum in inclinationibus verborum numerus sit magnus à dissimilibus verbis ortus, quòd etiam vel maior est in quibus similitudines reperiuntur, confitendum est esse analogias. Itemque cum ea non multo minus quam in omnibus verbis patiatur vti consuetudo communis; fatendum illud, quòd modo analogiam sequi nos debere vniuersos, singulos autem, præterquam in quibus verbis offensura sit consuetudo communis, quòd, vt dixi, aliud debet præstare populus, aliud è populo singuli homines. Neque id mirum est, cum singuli quoque non sint eodem iure, nam liberius potest poeta quam orator sequi analogias. ¶ Quare, cum hic liber id quod pollicitus est demonstraturum aboluert, faciam finem. proximo deinceps de declinatorum verborum forma scribam.

EPITOME LIBRI NONI

De quatuor rebus quæ continentur declinationibus verborum. De dissimili ac dissimili. 1. Quid ratio quam appellant 20. 2. Quid

Proportio quod dicunt à 20. 3. Quid Consuetudo & vsus. 4. In quibus non sit seruanda Analogia. 5. In quibus sit seruanda Analogia. 6.

M. TERENTII VARRONIS DE LINGVA LATINA LIBER NONVS.

IN VERBORVM declinationibus disciplina loquendi dissimilitudinem an similitudinē sequi deberet, multum 40 quærent. Cum ab heis ratio quæ à similitudine oriretur, vocaretur analogia, reliqua pars appellaretur anomalia: de qua re primo libro, quæ dicerentur, cur dissimilitudinem ducem habere oporteret, dixi. Secundo contra quæ dicerentur, cur potius similitudinem conueniret præponi. quarum rerum quòd nec fundamenta, vt debuit, posita ab vilo, neque ordo ac natura, vt res postulat, explicata, ipse eius 50 rei formam exponam. ¶ Dicam de quatuor rebus quæ continentur declinationibus verborum: quid sit simile ac dissimile, quid ratio quam appellant 20. 3. quid proportio, quod dicunt à 20. 3. quid consuetudo. quæ explicata declarabunt analogiam & anomalam, vnde sit, quid sit, cuiusmodi sit.

2. ¶ De similitudine & dissimilitudine ideo primum dicendum, quòd ea res est fundamentum omnium declinationum, ac con-

tinet rationes verborum. ¶ Simile est, quod res plerasque videtur habere eandem, quas illud cuiusque simile. ¶ Dissimile est quod videtur esse contrarium. huius minimum ex duobus constat omne simile, item dissimile, quòd nihil potest esse simile quin alicuius sit simile: item nihil dicitur dissimile quin addatur quouis id sit dissimile. Sic dicitur similis homo homini, equus equo: & dissimilis homo equo: nā similis est homo homini, ideo quòd eandem figuras membrorum habet, quæ eos diuidunt ab reliquorum animalium specie: in ipseis hominibus simili de causa vir vito similior quā vir mulieri, quòd plures habent eandem partes: & sic senior seni similior quā puero. Eo potro similiores sunt qui facie quoque pene eadem, habitu corporis simili. Itaque qui plura habet eadē dicuntur similiores: qui proximè accedunt ad id vt omnia habeat eadem, vocantur gemini, similibus. ¶ Sunt qui treis naturas rerum putent esse simile, dissimile, neutrum, quòd aliàs vocetur non simile, aliàs non dissimile. Sed quamuis tria sint simile, dissimile, neutrum, tamen potest diuidi